

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ... ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΙΑΠΩΝΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Όποιος και όποια παρακολουθεί κάπως τα τελευταία μας πεπραγμένα, σίγουρα θα έχει έρθει σε επαφή με την έννοια «ασταμάτητη καταγραφή». Η ομώνυμη έκδοση που κυκλοφορήσαμε πρόσφατα μιλάει για την περίπτωση της ναζιστικής Γερμανίας και περιγράφει το πώς το γερμανικό κράτος κατέγραψε λεπτομερώς τον πληθυσμό του, τον χώρισε σε κατηγορίες και χρησιμοποίησε την επιστήμη για να τον οδηγήσει πειθαρχημένα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης και στο σφαγείο του πολέμου.¹

Όπως συχνά λέμε όμως όταν καταπιανόμαστε με το ζήτημα «ναζί», οι πολιτικές των ναζί δεν ήταν πολιτικές μόνο των ναζί. Ήταν πολιτικές όλων των καπιταλιστικών κρατών της εποχής, όλων των καπιταλιστικών κρατών που έχουν να φέρουν βόλτα περιόδους κρίσης και πολεμικής προετοιμασίας. Ήταν πολιτικές που στόχευαν στην υποτίμηση της εργατικής τάξης μέχρι του σημείου της εξόντωσης και ήταν πολιτικές παγκόσμιας κλίμακας. Σε προηγούμενα τεύχη έχουμε ήδη τσαλαβουτήσει στην πολεμική οικονομία που έστησε ο μοναδικός φασίστας που κέρδισε στ' αλήθεια τον Β' Π.Π., ο πρόεδρος των ΗΠΑ Φ. Ρούζβελτ.² Παρακάτω θα ασχοληθούμε με μία άλλη παραγνωρισμένη πλευρά της ιστορίας των νικητών του πολέμου, της ιστορίας του «δημοκρατικού κόσμου»: τη διαχείριση του ιαπωνικού πληθυσμού των ΗΠΑ, τη λεπτομερή καταγραφή του και τον εγκλεισμό του σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τέλος, θα δούμε και τη συνεισφορά των αμερικανών στατιστικών μέσα απ' το παράδειγμα ενός πολύ ιδιαίτερου επιστήμονα.

ΙΑΠΩΝΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΟΝΕΙΡΟ

Πρώτα απ' όλα όμως πρέπει να δούμε τη δημιουργία και τη σύνθεση του ιαπωνικού πληθυσμού των ΗΠΑ· τι περιμένατε, τίποτα μεταμοντέρνα για «φόβους» προς τον «σχιστομάτη Άλλο»; Στα τέλη του 19ου αιώνα η Ιαπωνία είχε βυθιστεί σε βαθιά ύφεση. Από το 1868 και μετά εκατοντάδες χιλιάδες Ιάπωνες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν για να επιβιώσουν. Οι πρώτοι Ιάπωνες μετανάστες εγκαταστάθηκαν στα νησιά της Χαβάης, όπου δούλεψαν ως εργάτες σε φυτείες ζαχαροκάλαμων, συμβάλλοντας στη γιγάντωση της αμερικανικής βιομηχανίας ζάχαρης. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν και στην ηπειρωτική Αμερική, κυρίως στα δυτικά παράλια, όπου εργάστηκαν ως εργάτες στα χωράφια, τους σιδηροδρόμους και τα κονσερβοποιεία.³

Στην αρχή, οι Ιάπωνες μετανάστες έγιναν δεκτοί με ενθουσιασμό γιατί αποτελούσαν φτηνό και υποτιμημένο εργατικό δυναμικό. Η σταδιακή οικονομική ανάκαμψη της Ιαπωνίας όμως και η νίκη της στον ρωσο-ιαπωνικό πόλεμο του 1905 θορόβησε το αμερικανικό κράτος. Την ίδια εποχή, το ιαπωνικό κράτος προσέφερε προνομιακά δάνεια σε αρκετούς Ιάπωνες που επεδίωκαν να ανοίξουν τη δική τους επιχείρηση ως μετανάστες. Το αμερικανικό κράτος δεν είχε καμία διάθεση να δεχτεί τους Ιάπωνες, αν αυτοί δεν ήταν πια εργάτες. Σε πολιτείες όπως η Καλιφόρνια άρχισε να διαδίδει τον μύθο ότι οι Ιάπωνες θα μονοπωλήσουν την αγροτική παραγωγή (στην πραγματικότητα τούς ανήκε μόνο το 0,2% των κτημάτων της πολιτείας).

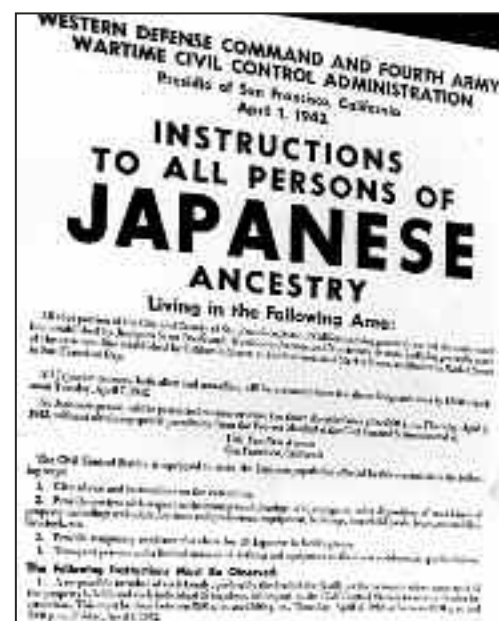
Το 1906 το νεοσύστατο κύμα ρατσισμού εναντίον της «κίτρινης απειλής» κατέληξε σε άγρια πογκρόμ σε όλη τη δυτική ακτή. Δεκάδες διακρίσεις εναντίον τους θεσμοθετήθηκαν βάσει νόμων. Καταρχάς αποφασίστηκε πως οι Ιάπωνες μετανάστες δε θα γίνονταν ποτέ αμερικανοί πολίτες. Σε πολλές πολιτείες τούς απαγορεύθηκε να κατέχουν γη, ή να νοικιάζουν γη, ενώ η Καλιφόρνια εφάρμοσε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα φυλετικούς νόμους εναντίον τους, αναγκάζοντας τους να στέλνουν τα παιδιά τους σε ειδικά σχολεία.

Τον επόμενο χρόνο μια «συμφωνία κυρίων» μεταξύ Ιαπωνίας και Αμερικής κατήργησε κάποιες απ' τις διακρίσεις, απαγορεύοντας όμως την μετανάστευση άλλων Ιαπώνων στην Αμερική. Παρ' όλα αυτά, η μετανάστευση εξ Ιαπωνίας συνεχίστηκε, κυρίως από γυναίκες που παντρεύονταν τους ήδη εγκατεστημένους στις ΗΠΑ Ιάπωνες. Η μετανάστευση από την Ιαπωνία απαγορεύτηκε ολοκληρωτικά το 1924 μαζί με κάθε άλλη μετανάστευση, με τον Ομοσπονδιακό Νόμο περί Μετανάστευσης. Εκείνη τη χρονιά περίπου 180.000 Ιάπωνες κατοικούσαν στη Χαβάη κι άλλοι τόσσοι στην ηπειρωτική Αμερική. Από το 1924 και μετά, η ιαπωνική κοινότητα των ΗΠΑ έπαψε να ανατροφοδοτείται από καινούργιους μετανάστες. Απ' αυτούς οι μισοί ήταν Ισέι, δηλαδή μετανάστες πρώτης γενιάς και οι άλλοι μισοί Νισέι, δηλαδή γεννημένοι στην Αμερική και άρα Αμερικανοί πολίτες. Μέσα απ' τα δάνεια του ιαπωνικού κράτους ένα ποσοστό των Ιαπώνων μεταναστών είχε αποκτήσει επιχειρήσεις και γη. Όλες οι ιαπωνικές περιουσίες βέβαια ήταν υποχρεωτικά γραμμένες στα ονόματα των Νισέι παιδιών τους, τα οποία είχαν αμερικανική ταυτότητα. Μόνο έτσι μπορούσε να παρακαμφθεί η αμερικανική νομοθεσία.

Τη δεκαετία του '30, καθώς άρχισε να φαίνεται ότι Αμερική και Ιαπωνία θα οδηγούνταν σε ανοιχτό πόλεμο, οι ιαπωνικής καταγωγής αμερικανοί πολίτες άρχισαν σταδιακά να μετατρέπονται σε όλο και μεγαλύτερο πρόβλημα. Οι Νισέι αποτελούσαν έναν εθνικά ύποπτο πληθυσμό ο οποίος όμως διέθετε αμερικανική ταυτότητα. Ταυτόχρονα κάποιοι εξ αυτών διέθεταν γη κι επιχειρήσεις. Από τη σκοπιά του αμερικανικού κράτους... πεδίο δόξης λαμπρό.

ΙΑΠΩΝΕΣ ΜΕ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΕΦΙΑΛΤΗ

Οι Ιάπωνες της Αμερικής είχαν αρχίσει να γίνονται αντιληπτοί ως «5η φάλαγγα του Αυτοκράτορα» πολύ πριν ξεσπάσει ο πόλεμος. Ήδη από το 1936,

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ: ΕΤΟΙΜΑΣΤΕΙΤΕ ΓΙΑ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ

«Όλοι όσοι είναι ιαπωνικής καταγωγής, τόσο οι αλλοδαποί όσο και οι πολίτες, θα εκκενωθούν από την παραπάνω περιοχή μέχρι τις 12:00 το μεσημέρι της Τρίτης 7 Απριλίου 1942».

Με αυτή τη λιτή ανακοίνωση το αμερικανικό κράτος ανακοίνωσε σε 120.000 άτομα ότι θα περάσουν τα επόμενα τρία χρόνια φυλακισμένοι.

MANZANAR

Το Στρατόπεδο συγκέντρωσης του Manzanar «φιλοξενούσε» 10.000 κρατούμενους. Παρ' όλα αυτά ήταν ένα απ' τα μικρότερα στρατόπεδα. Φανταστείτε πώς ήταν τα άλλα.

κατ' εντολή του Ρούζβελτ, οι αμερικανικές αρχές συνέτασαν λίστες με τους πρώτους Ιάπωνες που «θα οδηγούνταν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης σε περίπτωση ταραχών».⁴ Ο Αμερικανός πρόεδρος τον Φεβρουάριο του 1942 εξέδωσε το εκτελεστικό διάταγμα 9066, χάρη στο οποίο όλη η δυτική ακτή χαρακτηρίστηκε στρατιωτική ζώνη και τέθηκε υπό τις εντολές του στρατού. Λίγες μέρες αργότερα ο Στρατηγός Ντε Βιτ πρώτα επέβαλλε απαγόρευση κυκλοφορίας σε όλους τους Ιαπωνο-Αμερικανούς, είτε διέθεταν αμερικανική ταυτότητα είτε όχι, και στη συνέχεια επέβαλλε τον «εκτοπισμό» τους σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στην αμερικανική ενδοχώρα.

Από τους 127.000 Ιάπωνες που κατοικούσαν τότε στην ηπειρωτική Αμερική, οι 125.284 εκκενώθηκαν με τη βία από εκεί που έμεναν και φυλακίστηκαν σε 75 στρατόπεδα συγκέντρωσης σε όλη τη χώρα. Περίπου τα δύο τρίτα ήταν αμερικανοί πολίτες. Οι 30.000 ήταν παιδιά. Στην Καλιφόρνια φυλακίστηκαν όλοι όσοι είχαν ιαπωνική καταγωγή σε ποσοστό μεγαλύτερο από 1/16. Ο Συνταγματάρχης Καρλ Μπέντεν, αρχιτέκτονας του εγκλεισμού των Ιαπώνων, έλεγε πως «και μια σταγόνα ιαπωνικού αίματος ήταν αρκετή για να πρέπει να κλειστεί κανείς σε στρατόπεδο».⁵ Ακούγονται λιγάκι ναζιστικά όλα αυτά, δεν βρίσκετε;

Τα αμερικανικά στρατόπεδα ήταν στρατόπεδα συγκέντρωσης φουλ κομπλέ. Μπορεί να μην είχαν θαλάμους αερίων και να μην ήταν στρατόπεδα εξόντωσης, ήταν όμως μια μεγάλη φυλακή. Και όπως στις φυλακές, οι απόπειρες απόδρασης αντιμετωνίζονταν συχνά με σφαίρες. Η εργασία σε αυτά δεν ήταν ακριβώς καταναγκαστική, αλλά αν οι εγκλειστοί ήθελαν να αποκτήσουν το οτιδήποτε έπρεπε να δουλέψουν. Είχαν το «δικαίωμα» να δουλέψουν σε δουλειές που τους παρείχε ο αμερικανικός στρατός, φυσικά για μισθούς πείνας, μιας κι ο στρατός τούς «παρείχε στέγαση». Ο μισθός τους ήταν της τάξης των 12\$ το μήνα, την ώρα που ο κατώτατος μισθός έφτανε τα 70\$.

Φυσικά δεν τους δόθηκε η δυνατότητα να πάρουν μαζί τους τα πράγματά τους, πέρα από λίγα βασικά αντικείμενα. Οι περιουσίες τους, τα προσωπικά τους αντικείμενα και τα σπίτια τους κλάπηκαν από τους λευκούς γείτονές τους. Όσα δεν κλάπηκαν κατευθείαν, κατέληξαν στις κρατικές αποθήκες, όπου και καταστράφηκαν. Οι ιαπωνικής καταγωγής εγκλειστοί των στρατοπέδων παρέμειναν φυλακισμένοι για τρία χρόνια. Το 1945, μετά το τέλος του πολέμου, τους επιτράπη να φύγουν απ' τα στρατόπεδα· ήταν ελεύ-

θεροι. Ο αμερικανικός στρατός τούς έδωσε 25\$, ένα εισιτήριο τρένου και τους ξαπόστειλε.

Αλλά η νομοθεσία δεν τους επέτρεπε να αποκτήσουν ξανά τα σπίτια όπου έμεναν προπολεμικά, ούτε τη γη που καλλιεργούσαν. Οι εγκλειστοί Ιαπωνο-Αμερικανοί είχαν χάσει τα πάντα. Για αρκετά χρόνια μετά τον πόλεμο, πολλοί απ' αυτούς έμεναν σε αυτοσχέδιους καταυλισμούς ενώ αρκετοί αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν εκ νέου.⁶

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΣΤΟΝ ΕΓΚΛΕΙΣΜΟ ΤΩΝ ΙΑΠΩΝΩΝ

Όπως και στη ναζιστική Γερμανία, όλα αυτά δε θα μπορούσαν να έχουν γίνει πράξη με την ίδια ευκολία χωρίς τη βοήθεια των νέων «ειδικών» και της επιστήμης της στατιστικής. Το αμερικανικό κράτος είχε δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στις απογραφές του 1930 και του 1940. Η πρώτη κυρία, Έλενορ Ρούζβελτ, διαφήμιζε την απογραφή του 1940 ως «τη μεγαλύτερη συλλογή δεδομένων που έχουν συλλεχθεί ποτέ από έναν λαό για τα πράγματα που αφορούν την ευημερία του».⁷ Δύο χρόνια νωρίτερα, η επίσημη ναζιστική εφημερίδα είχε διαφημίσει τη γερμανική απογραφή του 1938 ως την «πιο μεγάλη και πιο εμπειριστατωμένη απογραφή που έχει δει ποτέ η Γερμανία, αλλά και όλος ο υπόλοιπος κόσμος».⁸ Μα είναι δυνατόν η κυρία Ρούζβελτ να λέει τα ίδια με την εφημερίδα του Χίτλερ;

Πριν καν μπει η Αμερική στον πόλεμο, η Υπηρεσία Απογραφής συζητούσε το κατά πόσον θα μπορούσε να «παρέχει στοιχεία για συγκεκριμένους ανθρώπους στον στρατιωτικό μηχανισμό».⁹ «Δεν περιμέναμε να κηρυχθεί ο πόλεμος», έλεγε περήφανα ο τότε διευθυντής της. Η Υπηρεσία Απογραφής άρχισε να ασχολείται από νωρίς με το «Japanese Thing», όπως το αποκαλούσε.

Αυτό σήμαινε ότι η Υπηρεσία ετοίμασε για την απογραφή του 1940 μια επιπλέον φόρμα για τους Ιάπωνες, ζητώντας τους ένα κάρτο επιπλέον πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων των δακτυλικών τους αποτυπωμάτων. Η μεγάλη πλειοψηφία συμμορφώθηκε, γιατί για τους πρώτους γενιάς Ιάπωνες η μη συμμόρφωση σήμαινε πιθανή σύλληψη και απέλαση. Στη συνέχεια όσοι απ' αυτούς δεν διέθεταν ταυτότητα, λάμβαναν έναν αριθμό που λεγόταν «Αριθμός Καταγεγραμμένου Αλλοδαπού» και θα έπρεπε να επαναλαμβάνουν τη διαδικασία αυτή κάθε χρόνο. Φυσικά, η Υπηρεσία Απογραφής κα-

θησύχασε τους πάντες πως τα στοιχεία που θα έδιναν θα ήταν απολύτως «εμπιστευτικά».

Στη συνέχεια επεξεργάστηκε τα στοιχεία με τις πιο καινοτόμες μηχανές Χόλεριθ της εποχής, τις ίδιες που χρησιμοποιούσε και η ναζιστική Γερμανία. Χώρισε με βάση την εθνικότητα τις καρτέλες όλων των μεγάλων πόλεων στα δυτικά, ξεχωρίζοντας όσες είχαν σημειωμένο τον αριθμό «5» ή το «Jp», που σήμαινε Ιάπωνας. Μέσα σε ένα μήνα, η Υπηρεσία έφτιαξε πίνακες με όλους τους Ιάπωνες, σε κατηγορίες αναλόγως του αν είχαν ή όχι αμερικανική ταυτότητα, του πού έμεναν, του τι δουλειά έκαναν, και ούτω καθεξής. Και μετά, πριν καν της ζητηθεί, έδωσε αυτούς τους πίνακες σε όποιον βρέθηκε πρόχειρος: «στην Αστυνομία, στο Στρατό, στο Ναυτικό, στο Γραφείο Ναυτικών Πληροφοριών, στο Υπουργείο Εσωτερικών, στη Διεύθυνση Αγροτικής Παραγωγής, στην Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ασφαλείας, στο Υπουργείο Οικονομικών, στο Γραφείο Μετεγκατάστασης λόγω Πολέμου, στο...» και λοιπά και λοιπά.

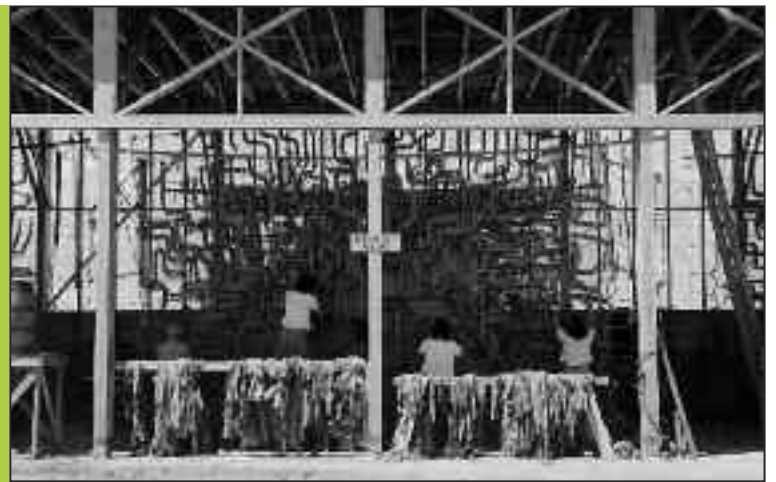
Μετά την επίθεση στο Περλ Χάρμπορ, το πόσο «εμπιστευτικά» ήταν τα στοιχεία έγινε ακόμη πιο εμφανές. Η Υπηρεσία Απογραφής δημοσίευσε μέσα σε 48 ώρες την πρώτη της αναφορά για τους Ιαπωνο-Αμερικανούς με τίτλο *Ιαπωνικός Πληθυσμός στις Ηνωμένες Πολιτείες*. Τις επόμενες μέρες εξέδωσε δεκάδες παρόμοιες, πιο εξειδικευμένες, αναφορές.

Χρησιμοποιώντας όλα αυτά τα στοιχεία οι αμερι-

ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ!

Το λόγγο της Απογραφής του 1940. Ο Θεός Σαμ φωνάζει: Συνεργαστείτε με τον απογραφέα!

ΧΩΡΙΣ ΛΙΓΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕ ΛΕΕΙ

Οι έγκλειστοι στα στρατόπεδα δεν κάθονταν. Δούλευαν. Για μισθούς πείνας και για λογαριασμό του αμερικανικού στρατού. Στην πρώτη φωτογραφία οι έγκλειστοι ασχολούνται με αγροτικές εργασίες (για τη σημασία που είχε το φαγητό στην πολεμική προετοιμασία έχουμε ξαναπεί) και στη δεύτερη παράγουν δίχτυα καμουφλάζ για τις ανάγκες του στρατού. Οι ιαπωνικές καταγωγής κρατούμενοι λοιπόν αναγκάζονταν (λες και όλο το υπόλοιπο δεν ήταν αρκετά εξευτελιστικό) να παράξουν και εξοπλισμό που θα χρησιμοποιούνταν εναντίον της γενέτειράς τους.

κανοί στρατηγικοί υποστήριξαν ότι ο εγκλεισμός των Ιαπώνων ήταν δικαιολογημένος γιατί «η μεγάλη πλειοψηφία όσων είχαν καταγωγή απ' την Ιαπωνία ζούσε στα μεγάλα λιμάνια», πράγμα που υποτίθεται πως τους έδινε τη δυνατότητα για μαζικό σαμποτάζ. Τα στοιχεία αυτά όμως δεν χρησίμευσαν μόνο για να χτιστεί μια ρατσιστική ρητορική· είχαν και πιο ουσιαστικές χρησιμότητες για το αμερικανικό κράτος.

Πρώτον, χάρη σε αυτά τα στοιχεία μπόρεσαν οι αμερικανικές αρχές να εντοπίσουν, να κλείσουν στα σπίτια, να συλλάβουν και να εκτοπίσουν όλους τους Ιάπωνες μέσα σε λίγες μέρες. Ο διευθυντής της Υπηρεσίας μάλιστα έδωσε ακόμη και τα ονόματα ή τις διευθύνσεις συγκεκριμένων ανθρώπων στις αρχές. «Βάσει νόμου υποχρεούμαστε να κρατάμε τις προσωπικές πληροφορίες του καθενός εμπιστευτικές» έλεγε, προσθέτοντας πως «βέβαια αν οι αρχές δεν μπορούν να εντοπίσουν 200 Ιάπωνες, τότε μπορώ να τους δώσω τα μέσα να το κάνουν». Μετά τον πόλεμο, για πολλά χρόνια, η Υπηρεσία Απογραφής αρνιόταν τον κομβικό της ρόλο στη διευκόλυνση του εγκλεισμού των Ιαπώνων. Το 2000, ο τότε διευθυντής της Υπηρεσίας παραδέχτηκε ότι κατά τη διάρκεια του πολέμου η Υπηρεσία «δεν τήρησε την προστασία των προσωπικών δεδομένων» και ζήτησε συγγνώμη από τους Αμερικανο-Ιάπωνες.¹⁰

Η χρησιμότητα της Υπηρεσίας Απογραφής στο αμερικανικό κράτος όμως, δεν έγκειται μόνο στην «παράνομη» «διαρροή» των «προσωπικών δεδομένων» των Ιαπώνων. Για την ακρίβεια, δεν ήταν καν αυτή η βασική της δουλειά. Η βασική δουλειά που έκανε η Υπηρεσία Απογραφής ήταν και νόμιμη και ηθικά αποδεκτή. Χάρη στα στοιχεία που συνέλεξαν, οι αρμόδιοι μπόρεσαν να υπολογίσουν τις οικονομικές συνέπειες που θα είχε ο εγκλεισμός των Ιαπώνων σε στρατόπεδα. Και δεν εννοούμε μόνο το πόσο κοστίζει το φαγητό που τρώει κάποιος σ' ένα στρατόπεδο ή το πόσα κέρδιζε ο στρατός από την εργασία των έγκλειστων Ιαπώνων. Μπόρεσαν να υπολογίσουν τα πάντα, από το τι δουλειά θα άνοιγαν, μέχρι το πόσα σπίτια θα έμεναν ξενοίκιαστα. Και οι επιπτώσεις του εγκλεισμού των Ιαπώνων είναι μόνο μια μικρή υποκατηγορία αυτού του είδους των λογαριασμών που έκανε η Υπηρεσία Απογραφής για το κράτος.

Λίγο μετά τον πόλεμο, ο επικεφαλής του Τμήματος Στατιστικών Ζωής της Υπηρεσίας Απογραφής έλεγε τα εξής:

Το πιο ουσιαστικό εμπόρευμα για την διεξαγωγή του πολέμου ήταν οι άνθρωποι: άνθρωποι για να πολεμήσουν, άνθρωποι για να παράξουν πολεμικό εξοπλισμό και άνθρωποι στους οποίους έπρεπε να κατευθυνθούν κρίσιμα υλικά ώστε να παράξουν ουσιώδη αγαθά για το κοινό. Επομένως ήταν σημαντικό να έχουμε μια εικόνα του παρόντος και πολλές φορές και του μέλλοντος για τον πληθυσμό, τη σύνθεση και την κατανομή του, καθώς και για τις δυνάμεις που τον επηρεάζουν. [...] Και μπορούμε με ασφάλεια να πούμε ότι στα χρόνια του πολέμου συλλέχθηκαν περισσότερα στατιστικά στοιχεία ζωής απ' οποιαδήποτε άλλη προηγούμενη περίοδο. [...]

Για παράδειγμα, ο αριθμός των γεννήσεων και των θανάτων χρησιμοποιήθηκε για να εκτιμηθούν οι μελλοντικές ανάγκες και προμήθειες των νοσοκομείων· ο αριθμός των γεννήσεων για να εκτιμηθούν **οι ανάγκες των πολιτών σε βρεφικά ρούχα, σε κοσέρβες με τροφή για μωρά, σε γάλα εβαπορέ, σε πάνες, σε καροτσάκια, σε κούνιες**, κλπ. Παρομοίως, τα στατιστικά στοιχεία για τους θανάτους χρησιμοποιήθηκαν για να καθοριστεί **το πόσο ξύλο και μέταλλο θα διανεμηθεί στους κατασκευαστές φερέτρων**, για να εκτιμηθεί ο αριθμός των κρουσμάτων ασθενειών που θα απαιτούν χρήση φαρμάκων ή αντιβιοτικών που βρίσκονται στη λίστα με τα υλικά αποφασιστικής σημασίας, για να υπολογιστεί **ο αριθμός των δελτίων τροφίμων που δεν είχαν εξαργυρωθεί ακόμη**, κλπ.¹¹

Επομένως, όπως φαντάζεστε, οι ίδιες ακριβώς υπηρεσίες μπορούσαν με ευκολία να υπολογίσουν πόσα σπίτια θα γίνονταν διαθέσιμα, πόσα χωράφια θα έμεναν χωρίς αγρότη, πόσα προσωπικά αντικείμενα θα έφταναν σε άλλα χέρια, πόσες και τι θέσεις εργασίας θα άνοιγαν με τον εκτοπισμό των Ιαπώνων. Παρόμοιους υπολογισμούς δηλαδή με αυτούς που έκανε το ναζιστικό καθεστώς για τις οικονομικές συνέπειες της εξόντωσης των Εβραίων.¹² Για παράδειγμα, όλοι οι

ιαπωνικές καταγωγής δημόσιοι υπάλληλοι απολύθηκαν. Στη θέση τους προσελήφθησαν άλλοι. Τι σήμαινε αυτό για την αμερικανική οικονομία; Να μια δουλειά για την Υπηρεσία Απογραφής.

Αυτό ήταν λοιπόν το επιστημονικό αντικείμενο των στατιστικολόγων της εποχής. Να μετατρέψουν όλη την αμερικανική κοινωνία σε μετρήσιμα νούμερα. Να μπορούν να πουν στο αμερικανικό κράτος πόση επιπλέον ξυλεία θα χρειαστεί για φέρετρα λόγω του πολέμου, ή πόσο γάλα εβαπορέ θα εξοικονομήσει απ' τα αγέννητα παιδιά. Κι αυτό το έργο ήταν πολύ μεγαλύτερο από το τι θα γίνει με την υποτιθέμενη «πέμπτη φάλαγγα» των Ιαπώνων. Κι αυτό φαίνεται από το εξής: ο άνθρωπος που είπε τα παραπάνω λόγια, που περιέγραψε με τέτοιο κυνισμό τη δουλειά της Υπηρεσίας Απογραφής, που διετέλεσε Επικεφαλής του Τμήματος Στατιστικών Ζωής της Υπηρεσίας Απογραφής των ΗΠΑ, ήταν... Ιάπωνας.

ΕΝΑΣ ΙΑΠΩΝΑΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΛΕΥΚΟΣ

Ο Ιβάνο Μοριγιάμα γεννήθηκε το 1909 στο Σαν Φρανσίσκο.¹³ Ο πατέρας του είχε μεταναστεύσει από την Ιαπωνία στην Αμερική λίγα χρόνια πριν. Ο Μοριγιάμα ήταν Νισέι, δηλαδή δεύτερης γενιάς Ιάπωνας και άρα αμερικανός πολίτης. Ταυτόχρονα ήταν από τους τυχερούς που μπόρεσαν να σπουδάσουν. Μέχρι τα είκοσι οχτώ του χρόνια ο Μοριγιάμα δεν χρειάστηκε να εργαστεί· «σπούδαζε». Το 1939, ένα χρόνο πριν την απογραφή και την έναρξη του Β' Π.Π., ο Μοριγιάμα μετακόμισε στην Ουάσινγκτον για να εργαστεί ως αναλυτής βιομετρικών δεδομένων στην Υπηρεσία Απογραφής.

Το Τμήμα Στατιστικών Στοιχείων Ζωής δημιουργήθηκε το 1935 και ενόψει της έναρξης του πολέμου αναβαθμίστηκε. Γρήγορα ο Μοριγιάμα μεταφέρθηκε σ' αυτό. Ο Μοριγιάμα αγκάλιασε το νέο του πόστο τόσο που πέντε χρόνια αργότερα είχε γίνει διευθυντής του τμήματος. Ήδη από το 1942, όταν δημοσιεύθηκε η εντολή μεταφοράς των Ιαπώνων στα στρατόπεδα, είχε ανελιχθεί στην ιεραρχία αρκετά.

Ο Μοριγιάμα όμως τη γλίτωσε. Αγνωστο με ποιον ακριβώς τρόπο, ο Μοριγιάμα είχε καταφέρει να κα-

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ

Τα κεντρικά κτήρια της Υπηρεσίας Απογραφής των ΗΠΑ το 1940 δεν είχαν τίποτα να ζηλέψουν από την Γερμανική Στατιστική Υπηρεσία του ναζιστικού καθεστώτος.

ταγραφεί στην απογραφή του 1940 ως «λευκός» και όχι ως «ιάπωνας». Χάρη σ' αυτήν την καταγραφή και στο υψηλόβαθμο πόστο του, ο Μοριγιάμα κατάφερε τόσο να σωθεί ο ίδιος, όσο και να σώσει την οικογένειά του. Πράγμα ακόμη δυσκολότερο, γιατί οι γονείς του και ήταν πρώτης γενιάς μετανάστες και κατοικούσαν στο Σαν Φρανσίσκο, δηλαδή στην καρδιά της περιοχής απ' όπου οι Ιάπωνες μεταφέρονταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Παρ' όλα αυτά, ο Μοριγιάμα κανόνισε από την πρώτη μέρα της ανακοίνωσης να μεταφερθούν οι γονείς του στην Ουάσινγκτον όπου κατοικούσε αυτός κι έτσι τους έσωσε από ένα δυσοίωνα μέλλον.

Το τέλος του πολέμου βρήκε τον Μοριγιάμα διευθυντή του *Τμήματος Στατιστικών Στοιχείων Ζωής*. Προφανώς ιδέες του είδους «το πιο ουσιαστικό εμπόρευμα για τη διεξαγωγή του πολέμου ήταν οι άνθρωποι», ήταν τόσο χρήσιμες που το αμερικανικό κράτος ανταπέδιδε την προσφορά του Μοριγιάμα. Οι γονείς του μπορεί να είχαν χάσει τα πάντα, δουλειές και σπίτι, αλλά είχαν παραμείνει ελεύθεροι και ο μισθός διευθυντή του γιου τους ήταν πλέον αρκετός για να τους βοηθήσει.

Μετά τον πόλεμο, η συμμετοχή του Μοριγιάμα στον φρικαλέο ρόλο που είχε η Υπηρεσία Απογραφής στον εγκλεισμό των Ιαπώνων δεν σχολιάστηκε. Αντίθετα, ο Μοριγιάμα παρουσιάστηκε ως παράδειγμα του πόσο «ανοιχτή» ήταν η Υπηρεσία στην «διαφορετικότητα». Συνέχισε να υπηρετεί το αμερικανικό κράτος από το μετερίζι της στατιστικής, αναλαμβάνοντας μεταξύ άλλων το ρόλο του Διευθυντή Στατιστικών του Υπουργείου Υγείας. Τη δεκαετία του '60 και του '70 συμμετείχε μάλιστα και στην Επιτροπή Θυμάτων Ατομικής Βόμβας, μια αμερικανική επιτροπή που δραστηριοποιήθηκε στη Χιροσίμα και που δεν είχε σκοπό τη φροντίδα των θυμάτων όπως υπονοεί το όνομά της, αλλά τη μελέτη των επιπτώσεων της ατομικής βόμβας στον οργανισμό των επιζώντων. Στην επιτροπή αυτή, ο Μοριγιάμα διετέλεσε επικεφαλής του τομέα Στατιστικών και Επιδημιολογίας. Και προφανώς, σαν καλός επιδημιολόγος εκτός από στατιστικολόγος, αγωνιούσε μη και χαθεί καμιά ανθρώπινη ζωή από την ατομική βόμβα που είχε ρίξει το αμερικανικό κράτος, το κράτος τους.

Ο Μοριγιάμα λοιπόν κατέληξε να μελετά επιστημονικά τα θύματα μιας βόμβας που είχε ρίξει η καινούργια του πατρίδα στην παλιά. Στο τέλος της ζωής του ο Μοριγιάμα είχε γίνει για τα καλά «λευκός».

1. Karl-Heinz Roth & Götz Aly, *Η Ασταμάτητη Καταγραφή: Καταμέτρηση, Ταυτοποίηση και Έλεγχος στο Τρίτο Ράιχ*, Antifa Scripta, 2022.

2. «Η Προετοιμασία για Πόλεμο στην Ελλάδα και τον κόσμο (1991-2022), Μέρος Β: Πολεμικές αφηγήσεις και πολεμικές οικονομίες του 20ού αιώνα», *Antifa* #80, 05/2022.

3. Τα περισσότερα από τα στοιχεία αυτής της ενότητας προέρχονται απ' το Erika Lee, *The Making of Asian America*, Simon & Schuster, 2016, σσ. 137-165. Βλ. και Greg Robinson, *By Order of the President: FDR and the Internment of Japanese Americans*, Harvard University Press, 2001, σσ. 8-45.

4. G. Okihiro, *Cane Fires: The Anti-Japanese Movement in Hawaii 1865 -1945*, Temple University Press, 1991, σ. 173. Τα υπόλοιπα στοιχεία αυτής της ενότητας βρίσκονται στο Erika Lee, *ό.π.*, σσ. 270-301.

5. M. Weglyn, *Years of Infamy: The Untold Story of America's Concentration Camps*, University of Washington Press, 1996, σ. 77.

6. «For Japanese-Americans, Housing Injustices Outlived Internment», *The New York Times*, 20/08/2020.

7. Αναφέρεται στο Edwin Black, *IBM and the Holocaust*, Dialog Press, 2012, σ. 349.

8. Βλ. Karl-Heinz Roth & Götz Aly, *Η Ασταμάτητη Καταγραφή: Καταμέτρηση, Ταυτοποίηση και Έλεγχος στο Τρίτο Ράιχ*, Antifa Scripta, 2022, σ. 75.

9. Πολλά απ' τα παρακάτω περιλαμβάνονται στο Dan Bouk, *Democracy's Data: The Hidden Stories in the U.S. Census*, MCD, 2022, σσ. 197-225 και στο Edwin Black, *ό.π.*, σσ. 345-349.

10. Μια περιγραφή με άρωμα σκανδάλου βρίσκεται στο «Confirmed: The U.S. Census Bureau Gave Up Names of Japanese-Americans in WW II», *Scientific American*, 30/03/2007.

11. Iwao M. Moriyama, «Vital statistics during the war», *Yale Journal of Biology and Medicine* 19, n.4, 1947.

12. Βλ. Karl-Heinz Roth & Götz Aly, *Η Ασταμάτητη Καταγραφή... ό.π.* σ. 202.

13. Για τον Μοριγιάμα βλ. Dan Bouk, *ό.π.*, σσ. 197-225.

14. Dan Bouk, *ό.π.*, σ. 215.

15. Dan Bouk, *ό.π.*, σ. 217.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΛΟΓΟΙ, ΟΠΩΣ ΛΟΙΜΩΞΙΟΛΟΓΟΙ, ΟΠΩΣ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΟΙ

Σε περιόδους διακρατικών ανταγωνισμών και πολεμικής οικονομίας, οι υπηρεσίες απογραφής, όπως και όλες οι υπόλοιποι κρατικοδίαιτες επιστημονικές υπηρεσίες, έκαναν ό,τι περνούσε απ' το χέρι τους προκειμένου να «παραμείνουν επίκαιρες». ¹⁴ Προσπαθούσαν να προβλέψουν τι θα χρειαστεί ο στρατός και να του το παρέχουν πριν καν το ζητήσει. Εφόσον τα κατάφεραν, ευελπιστούσαν πως θα διατηρούσαν το προσωπικό τους και τη χρηματοδότησή τους. Ο Ιβάνο Μοριγιάμα που φαίνεται στη φωτογραφία κι η Υπηρεσία Απογραφής των ΗΠΑ τα κατάφερε και μάλιστα πολύ καλά. Όταν ο πρόεδρος Ρούζβελτ το 1942 δέχτηκε κριτική πως σπαταλούσε τον προϋπολογισμό σε υπηρεσίες που δεν είχαν σχέση με τον πόλεμο και την άμυνα, εκείνος απάντησε πως πολλές απ' αυτές τις επιστημονικές υπηρεσίες «είχαν προσανατολιστεί στις ανάγκες του πολέμου». Και το βασικό του παράδειγμα ήταν η Υπηρεσία Απογραφής.

Τον ίδιο ακριβώς στόχο έχουν οι επιστήμονες και οι διάφορες υπηρεσίες τους μέχρι και τις μέρες μας. Υπάρχει καλύτερη έκφραση για να περιγράψει τη στάση των λοιμωξιολόγων τα τελευταία χρόνια από το ότι «είχαν προσανατολιστεί στις ανάγκες του κράτους»;

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι κι οι μετεωρολόγοι. Έχοντας ψυχανεμιστεί προς τα πού κατευθύνονται οι κρατικές επιδιώξεις και προφανώς έχοντας ζηλέψει την επιτυχία των λοιμωξιολόγων, οι μετεωρολόγοι παρουσιάζουν την κάθε βροχούλα ως «φωνική κακοκαιρία». Αυτό δε συμβαίνει επειδή άλλαξαν τα «επιστημονικά δεδομένα». Συμβαίνει επειδή καταλαβαίνουν ότι μ' αυτόν τον τρόπο το επιστημονικό τους αντικείμενο μπορεί να γίνει κρατικά ωφέλιμο. Και άρα να αναβαθμίσει το ρόλο τους (και τα φράγκα τους) για το κράτος.

Με άλλα λόγια, οι μετεωρολόγοι μπορεί να μην πέφτουν πάντα μέσα στο προς τα πού φυσάει ο άνεμος, αλλά στο προς τα πού φυσάει ο κρατικός άνεμος τα πάνε εξαιρετικά.